

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, Bányai Árpád, DORTSÁK Gyula, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON DÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előzetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiacz-tér 6-ik szám.), az előzetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pézstárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. u.) küldendők.

A vizsgálati írásokról és rajzokról.

Nem lehet, a világért sem, főfontosságú, életbevágó kérdésnek neveznem a tárgyat, melyet e sorok fölé írtam. De sokszor megtörténik, hogy az alárendelt kérdések különféle felfogása, értelmezése tanítói működésünk sikerét, a főfontosságú kérdést zavarják. A tapasztalatlan egyént tévútra vezetik; nem lesz talán érdek nélkül való, ha az úgynevezett vizsgálati írásokról, rajzokról elmondok egyet-mást.

Elmondom, a mit észleltem, tapasztaltam 12 évi működésem alatt; de mielőtt erre térnék, felújítom tanulókorom emlékeit, hogyan írtunk mi vizsgálatra.

Közeledett az évváró vizsgálat, s szólott a még nem felebbezhető rendelet: Irni, rajzolni kell vizsgálatra. Nem vala ugyan a rendeletbe foglalva, de odaértettük: szánu nélkül való körmös, tenyeres, istennyi-la, papírszéttepés, 5–10 kr. meg- és lefizetés végrehajtása terhe alatt. Mondom tehát, írtunk és rajzoltunk vizsgálatra. Édes jó istenem! mily boldognak éreztem magam, mikor három-négy sikertelen kísérlet után végre egy elfogadhatót talált jó tanítóm, melyet aztán 50–60 hasonlóval összehasonlított, elsőnek vagy utolsóinak minősített, színes borítékú füzetbe, nemzeti szalaggal összefűzött s „Próbairások“ cz. alatt a vizsgálaton közszemlére kitett. Igen, boldognak érezte magát a tanítvány, ha már írt vizsgálatra; mert megszűnt a tinta- és könyvespek sűrű hullása — egy egész évre, a következő vizsgálati íráskig. Mert a történelmi igazság kívánja feljegyezni, egész iskolai év alatt akárhogy írtunk, mázoltunk, az jó volt tanítónknak; de a vizsgálati írás! — ez a szülők, gyermekek és tanító között nem kisebb diplomáciai szóváltás tárgyát képezte, mint Bismark, Kálnoky, Crispi tárgyalásai Európa sorsa felett.

A falusi iskolából majd a gymnasiumba kerülve, itt is kellett vizsgálatra írni, rajzolni. Hetenként volt 1–2 szépírási- és rajzóránk, valának füzetek is, a melyekbe évfolytán dolgoztunk. De a vizsgálati írásokat — ez vala a dolog bibéje — nem a szaktanító szemelättára, hanem a tanórán kívül írtuk, azaz: sok tanuló íratta más-sal. Mert, tudva levő, hogy a gyermek, épen a gymnasia, csak a diák csíny kedvéért is, ha szerét ejtheti, akárhányszor kijátsza a jóhiszemű tanítót. S ily úton-módon, lett is kiállítva szép vizsgálati írás, — több, mint elég.

A tanítóképző intézetben már nem kelle vizsgálatra

írni, rajzolni. Itt hallottam először*) a kárhóztató itéletet a mondva csinált vizsgálati írásokra, a neveléstan tanárától.

Tanítói működésem első éve ugyancsak ama, már említett gymnasiumban folya le, hol az alsóbb osztályoknak valék szépírási és rajz tanítója. A régi szokás szerint íratnom kellett vizsgálatra. Mivel nem rendelkeztem fizikai idővel és helyiséggel, hogy a 200 tanuló szem előtt s felügyeletem mellett írhasson, kénytelen valék én is, a tanórán kívül hagyni, hogy írjanak a tanulók. Tanulókorom emlékei emlékezetemben voltak. Jó előre figyelmeztettem a tanulókat, hogy a mással való íratást meg se kísérsék, mert az évközben beirt- és rajzolt füzeteket kezemenél tartom, s azokat is közszemlére kiteszem; s ha esetleg valaki nem saját munkáját csuszatná be, vissza nem lököm, de ráriom: „idegen toll!“ s érdemjegye elég telen lesz. Valóban, csalás nem fordult elé. De hallanom kellett azt, hogy ez alkalommal kevesebb a szépírási, mint más tanító idejében. Ám legyen, feleltem, de ez nem én ellenem, hanem ama dicsért tanító lelkiismerete ellen bizonyít.

Mióta önállóan vezetem iskolám, még soha se írat-tam, se nem rajzoltattam vizsgálatra; de a mi írás-beli st. efféle munkát végeztek évközben tanítványaim, azokat a legelsőtől a legutolsó vonáskáig a vizsgálaton közszemlére kivettem és kiteszem, kerülve minden díszítést. Helyeselhető-e eljárásom? erre én, magam nem tehetek semmi észrevételt, de tegyen más!

De más, eltérő eljárást tapasztaltam több iskola vizsgálatán. Láttam szebbnél-szebb vizsgálati írást, rajzot; láttam színes szalaggal, aranyozott díszítéssel kiállított füzeteket, melyekben a „Medvei Zs.-féle vizsgálatok“ 2, 3, 4, 5 kros minőségűek (a szerint, a hány krajczárja vala a szegény és nem szegény tanulónak) összefűzve, mintegy reklam módjára hívták fel a közön-ség figyelmét: „Nézd csak és bámuld, mit cselekedett Pista v. Kati gyerek!“ Ejh! gondolom magamban, mily czifra papíresákója lesz majd Pistának, vagy mennyire fog örvendeni a Kati anyja, hogy lesz a törött ablaktáblát beragasztassa. Láttam falusi iskola vizsgálaton színes festékekkel festett rajzokat, így festve térképeket, oly finom festéssel s gyönyörű névaláírással, hogy komoly aggodalom támadott fel lelkemben, vajjon ez is a Kati leányzó cselekvése? mert ilyeneket az én iskolám

*) De nem utóljára is; mert Kolozsvármegye érdemes kir. tanfelügyelője e lap f. évi 13-ik számában, jövőre mellőzendőknek óhajtja a szegény iskolások e »tréma« gyakorlatait. Kr.

Pistája, Katija, ha talán fejökre állítanám se tudnának produkálni. Nagy bámulatomban bátorságot vettem megkérdezni az illető tanítótól: ugyan kérem ezt az igen szép térkép aláírását is Kati írta-e? „Nem!” felelte az illető, hanem ő maga, a tanító. Mire én alig-alig folytattam el hangosan kifejezni e megjegyzésem: Nem találok helyesnek, ha a vizsgálati produkeciókban ily különös módon jön a tanító a tanuló segítségére!

Igen, a vizsgálati produkeziók! Ezek hajszolása az, a mi egy lelkiismeretes szakemberre, mint szemléltőre megdöbbentően hat. Ma már az elemi népiskolák vizsgálatait is alig nevezhetjük a szó szoros értelmében vizsgálatoknak, hanem: kiállításoknak.

Kiállítunk színes papíron — tetszetősebb az alap — a haisnyák, csipkék legióin kezdve, a szunyoghálószzerű ablak függönyökig, oly tömérdek haszontalanságot, fénytűzési ezikket, hogy éppen e miatt kerüli ki figyelmünket ama körülmény, mely szerint a foltozás, zsákvarrás stb. ily prózai, de mindennap szükséges dolgok vannak éppen a falusi iskolákban siralmas módon mellőzve.

Ez, a kiállítási láz, ez készítetteti, azt hiszem, a vizsgálati írásokat és rajzokat is. S ha még ezeket színes borítékban, szalagokkal, aranyozással feldíszítjük, megkapják a laikus szemek, s méltatja a t publikum annyi futólágos figyelemre, hogy, átlapozza, és ha van a Pista mamájának észrevétele, kijelenti: „hogy a Pistuka írása is lehetett volna első, mert van olyan szép, mint a Jancsié!” De az év folytán készült írásbeli dolgozatok, rajzok alig-alig vannak, szinte mondhatnám, nincsenek is figyelemre méltatva. Pedig bizony, ezekből lehet megítélni a tanító működése sikerét, a tanulók fokozatos előhaladását.

Nem tartom helyes felfogásnak, ha valaki az elemi iskola tanulójától produkeziókat vár; produkálni, a szemfényvesztők szoktak. A szolid, lelkiismeretes munkát végző tanító vizsgálatán ilyes dolog nem tapasztalható; mert a gyermekeknek lépésről-lépésre való előhaladását, fejlődését tárja szemünk elé, s szolid munkáját nem áldozza fel a tömeg tetszés zajaért.

E tárgyat az aprólékos részletekig nem meríthetem ki; de megjegyezni kívánom, hogy: elválasztani a lényegest a lényegtelenről, a hasznost, célszerűt a haszontalantól, a célszerűtlenről, ez az elv tételé im ezeket velem papírra. Ez elv fontosságát nincs miért hangsúlyozzam tanítótársaim előtt a vizsgálati írások és rajzok kérdésében; hanem ezek elolvasása után, kérem t. kartársaim, gondolkozzanak egy keveset e tárgyról, és ellenvéleményeiket boesásák közre e tétel felől: Helyesnek, további gyakorlatban is fenntarthatónak véli-e a modern paedagogia, hogy úgynevezett vizsgálati írásokat, rajzokat készíttessen s tegyen ki közszemlére a tanító?

Az én véleményem, a legrövidebben kifejezve: Nem!

Kriza Sándor.

Az algebra tanításáról.

Az algebra nézve az általános tapasztalat az, hogy felette nehéz a kezdőknek s hogy az elért eredmény általában nem mondható kielégítőnek; evvel azonban nem azt akarom kifejezni, mintha a tanulók egyáltalában nem szereznének jártasságot az algebrai műveletek végrehajtásában, hanem azt, hogy inkább csak gépiesen járnak el, a nélkül, hogy indokolni is tudnák eljárásuk helyességét.

Az algebráról a tanulók között az a vélemény, hogy az egészen eltérő a különös számtantól: egy egészen új tudomány, a melynek a különös számtannal semmi közössége. S ez kétségkívül téves nézet.

Én ennek okát nem a dolog természetében látom, hanem abban az általános divó módszerben, a mely nem igyekszik kellőleg az algebra és különös számtan közötti természetes kapcsolatot fentartani.

Pedig szem előtt tartva folyton ezt a benső összefüggést, nemcsak hogy eltaníthatjuk az algebrai műveletek helyes végrehajtását, hanem azt valóban és könnyen meg is értethetjük s a kezdő mindjárt nem is fog annyira idegenkedni az algebrától, a melyben csak természetes folyamányát fogja látni a különös számtannak s ennek belátása egyszersmind kíváncsivá is fogja tenni arra, hogy miként lehet a már tanultakat számok helyett betűkre is alkalmazni és bizonyos gyönyört is fog érezni, ha eddigi ismereteit általános jegyekben is kifejezheti.

Az algebrában kezdők tudvalevőleg a polgári iskolák, felsőbb leányiskolák, tanítónőképzők s a középiskolai alsóbb osztályok növendékei.

Legyen tehát szabad ezek érdekében röviden elmondanom nézetemet az algebraba való bevezetés mikéntjére nézve.

Lássuk először is az ellentett számokat, mint a melyeknek ismerete az algebrában nélkülözhetlen.

Mindenek előtt jól meg kell értetnünk e mennyiségek fogalmát, a mit legcélszerűbben tehetünk egy praktikus példával. Pl. van 8 frt bevételünk; ez nemde hozzájárul vagyunkhoz, azt szaporítja, a mit egyszerűen kifejezhetünk úgyis, hogy a hozzáadás jelét, teszszük elébe; ennél fogva a 8 frt bevételt jelölhetjük $+8$ -al. Legyen ellenben 5 frt kiadásunk, kérdezzük már most, hogy minő befolyással van ez vagyunkra? Azt nemde apasztja, vagyis mint kivonandó járul a meglevőhöz, tehát röviden -5 -el is jelölhetjük. Az egyik számnak a természetéhez tartozik a szaporítás, a másikéhoz az apasztás, (törlés). Továbbá egyik, mint mondani szokták tevőleges, a másik nemleges. Ezek a számok egymást kölcsönösen apasztják, mert 8 frt bevétel és 5 frt kiadás egymással egybevetve 3 frt bevételt vagyis $+3$ -at (szaporodást) adnak; 8 frt bevétel és 8 frt kiadás egymást teljesen törlik, úgy hogy végeredményben sem szaporodás, sem apadás nincsen: ha pedig 5 frt a bevétel s 8 frt a kiadás, az 5 frt bevétel fedez a 8 frt kiadásból 5 frtot, de még marad 3 frt fedezendő s ez kivonandó marad a meglevőből, vagy mint adósság a leendő vagyontól. A végeredmény tehát -3 frt. Ilyen ellentétes viszonyban állanak egymással továbbá pl. vagyon és adósság, előre s hátralépés stb.

Épen úgy könnyen megtaníthatjuk, hogy az egyműek, t. i. bevétel és bevétel, kiadás és kiadás egymást szaporítják; pl. $+3$ és $+8$ -ból lesz $+11$, ellenben -5 és -4 -ből lesz -9 . S így megtanulja a tanuló az ellentett mennyiségek összevonását s ez bizonyára nagyon egyszerű és világos.

Annál bámulatosabb, hogy igen gyakran akadnak olyan tanulók felsőbb osztályokban vagy iskolákban is, a kik ebben fennakadnak. Ha az ellentett számokat, egymáshoz való viszonyukat és alapműveleteiket jól megakarjuk értetni a kezdővel, lehetőleg óvakodjunk azokat csak abszolút értelemben venni, t. i., hogy az egyiket csak plusznak, a másikat csak minusznak nevezzük; hanem e helyett különösen kezdetben legyen pl. az egyik mindig bevétel s a másik kiadás.

Bármennyire igyekeznek is némelyek az ellentett számok műveleteinek ilyen alapon való tárgyalását nevetőségessé tenni s mintegy a negatív számok theoriájához

méltatlannak tekintik az ilyen önkényes felvételt. A két első műveletnél még megengedik, hogy jó és hasznos expediens ez a felfogása az ellentett számoknak, de már a szorzásba nem engedik betolakodni.

De én részemről azt hiszem, hogy ép oly észszerűen és jól érthetően lehet ezt a felfogást tovább is vinni s a szorzás és osztás műveleteinél is haszonnal érvényesíteni, a mint azt alább láthatjuk.

Vegyük az ellentett számokkal való műveleteket.

Álljon mindjárt ez a példa: $(+3) + (-3)$? Mit jelentsen ez? Azt pl., hogy 3 frt. bevétel meg 3 frt. kiadás összevéve mit ad? A mit írhatunk egyszerűen ugy is, hogy $+3 - 3$ s ez $= 0$. Megjegyzendő egyszersmind, hogy itt különbséget kell tennünk az összeadandók saját jele és az összeadás jele — mint műveleti jel — között s hogy ennek kitüntetésére, mintegy a számnak és jelének összefoglalására használjuk a zárjelt vagy rekeszt. Különböztetve az összeadás jele csak formai értelemmel bír s csak az összeveendőség kifejezője, de ezzel a szerepe le is járt úgy, hogy egyszerűen elhagyható.

Mit jelentsen $(+3) - (-3)$? Hogy 3 frt. bevételből törölendő 3 frt. bevétel, a mi egyértelmű övvel, hogy 3 frt. bevétel mellett van 3 frt. kiadás, vagy is lesz $+3 - 3$ s ez $= 0$.

Mit jelentsen $-(-3)$? Hogy kiadásunk apasztandó 3 frttal s így 3 frttal több pénzünk lesz, mintha ezt a kiadást megtettük volna. Pl. valaki költségvetést készít magának s azt találja, hogy 28 frt. bevétellel szemben volna 3 frt. meg 5 frt. kiadás s így maradna még 20 frtja; de a 3 frt. kiadást törölni akarja s ez által ez a tétel ismét a bevétel rovatába kerül, épen mintha még 3 frt. bevétel lett volna. vagyis a 3 frt. kiadás törlése egyértelmű 3 frt. bevétellel, tehát lesz: $+20 - (-3) = +20 + 3 = 23$. Tehát mi lesz $-(-3)$ -ból? Annyi mint $+3$.

Ezekből a példákban könnyen megérti bármelyik kezdő is, hogy a bevétel törlése kiadással s a kiadás törlése bevétellel egyértelmű vagyis formailag véve a dolgot azt mondhatjuk, hogy a kivonásnál a kivonandóban lesz pluszból (+) minusz (-) és fordítva, azaz az előjelek ellenkezőre változnak.

Lássuk a szorzást.

Itt mindenképp előttről hangsúlyoznunk kell ismételtlen a szorzás fogalmát és mivoltát, pl. hogy mit jelent 3-szor 4?

Ez azt jelenti, hogy 4 veendő 3-szor mint összeadandó, vagyis, hogy annyi mint $4 + 4 + 4 = 12$.

Hangsúlyoznunk kell továbbá azt is, hogy a szorzó, itt a 3, mindig csak puszta szám lehet, nevezett ellenben sohasem; mert nem mondhatjuk pl., hogy 3 kilogrammszor 4 kilogramm, hanem csak 3-szor 4 klg.

Mit jelentsen már most $+4 \times +3$ vagy (mivel az előjelek nem engedik összetéveszteni a szorzójelül használtatni szokott pontot a tizedes ponttal) $+4 \cdot +3$? A szorzandót, itt a $+4$, bátran vehetjük 4 frt. bevételnek, de mit jelentsen a plus három, mert nem mondhatjuk, hogy 3 frt. bevétel 4 frt. bevétel? Épen ez az, a miért annyira nevetségesnek tartják a bevétel és kiadás alkalmazását az ellentett számok tárgyalásánál, de nézetem szerint nincs igazuk, mert igaz, hogy a szorzó + előjele nem jelenthet bevételt, de igenis jelenthet összeadást, a mint ez a szorzás fogalmánál teljesen megfelelő: s így elég van téve, a minthogy eleget is kell tennünk, azon követelménynek, hogy a szorzó csak puszta szám lehet.

Tehát $+4 \cdot +3$ azt jelenti, hogy 4 frt. bevétel 3-szor veendő, mint összeadandó vagy egyszerűen 3-szor veendő, s így annyi mint 12 frt. bevétel vagy $+12$.

Mit jelentsen: $-4 \cdot +3$? 4 frt. kiadás 3-szor veendő, tehát lesz 12 frt. kiadás vagy: -12 .

Mit jelent: $+4 \cdot -3$? 4 frt. bevétel törölendő 3-szor, a mi egyértelmű 12 frt. kiadással vagyis lesz: -12 .

Mit jelent végül: $-4 \cdot -3$? 4 frt. kiadás törölendő 3-szor, a mi egyértelmű 12 forint bevétellel vagyis lesz: $+12$.

A mely eredményekből azonnal megállapíthatjuk egyszersmind azt a jelszabályt, hogy a szorzásnál egyenlő előjelek plusz (+), különbözők pedig minusz (-) jelű eredményt adnak.

Együttal rámutathatunk a szorzásnak egy általánosabb értelmezésére is, t. i. hogy szorozni annyit tesz, mint a sorzandót annyiszor venni összeadandóul vagy kivonandóul, a hány egység a szorzó.

Vegyük az osztást.

Mit jelent $12 : 3$? Azt, hogy 12-nek $\frac{1}{3}$ -ad része s ez annyi mint 4.

Mit jelent már most $+12 : +3$? Ezt hasonlólag a szorzáshoz úgy értelmezhetjük, hogy 12 frt. bevételnek $\frac{1}{3}$ -adrésze veendő, mint hozzáadandó, vagy egyszerűen $\frac{1}{3}$ -adrésze veendő, s ez anynyi, mint 4 frt. bevétel vagyis $+4$.

Mit jelent $-12 : +3$? 12 frt. kiadásnak $\frac{1}{3}$ -adrésze s ez 4 frt. kiadás vagyis -4 .

Mit jelent $+12 : -3$? 12 frt. bevételnek $\frac{1}{3}$ -adrésze törölendő s ez egyértelmű 4 frt. kiadással azaz lesz -4 .

Mit jelent végül $-12 : -3$? 12 frt. kiadásnak $\frac{1}{3}$ -adrésze törölendő, s ez egyértelmű 4 frt. bevétellel vagyis lesz $+4$.

Mint ezen eredményekből látható, a jelszabály itt is ugyanaz, mint a szorzásnál.

S ilyenformán bármely kezdővel is könnyen és világosan megértethetjük az ellentett számokat és azok alaplóműveleteit.

(Vége következik.)

Bournáz János.

A történelem tanításáról.

Talán nincs egyetlen tárgy se, mely anynyi által oly sok oldalú megvitatás, hozzászólásban részesült volna, mint a történet tanítása. Ez irányban tanügyi irodalmunk szegénynek nem mondható, mert nem mulik el év, hogy szaklapjainkban egy-két értekezés napvilágot ne látna. Azonban vannak tárgyak, melyek soha el nem évülnek; vannak kérdések, melyek szőnyegre hozása nemcsak hogy unalmas nem lehet, sőt, mint egy épület-testnek kis része, mindig érdekes lesz.

Ilyen a történet tanítása. Szükségessége elismert tény, hangoztatása fölösleges, mert a történet a népek és nemzetek élete, életének legnagyobb mestere. Egy tükör az, melyben tisztán látható a szebbőlten hazaszeretet, nemes jellem, tiszta erkölcs; az óvél, hazája és nemzetének felvirágzásáért rajongó megdicsőült alakja, hogy annak példáján a néző fellelkesüljön, tette kész legyen, szeretetre gerjedjen, Isten, király s haza iránt. Tükör az, melyben világosan látható az isteni bölcs gondviselés; látható miképp vezérli Isten a népek sorsát, hogyan vezet megpróbáltatások közt révparrtra. De valamint a tükör a tárgyat híven tükrözi vissza, tetszik vagy nem a nézőnek: épp úgy a történet is megbélyegzi a gonoszt, ujjal mutat a bűnre.

Szóval a történet az, mely biztos iránytű, mely megmutatja mit és hogyan kell tenni, hogy az által úgy magának, mint hazájának hasznára legyen.

A történet az, melynek tudása nélkül szép tettekre, nemes elhatározásra fellelkesülni nem lehet.

De hisz a történet tudás utáni vágyat maga a természet oltá az emberi szívbe, feltaláljuk azt a legregibb

századokban, hol az apa a visszaemlékezés édes érzetével mesél az erény, vitézség és hazaszeretet példányképeiről, melyeknek dicső tettei hallására öröm dagasztja a gyermekebelét; a kép maradandó lesz lelkében, ő is elbeszéli majd gyermekeinek; így megy az szájról-szájra, így fejlődik a régi monda.

Vagy nézd az ujkor gyermekét, mily szent áhitattal hallgatja a közelmúlt történetét, mily kegyelettel őrzi nemzete nagyjai emlékét, mily édes öröm dagasztja keblét a hős tettek hallására.

Ha volna valaki, ki kételkednék abban, hogy a történettudás iránti vágyat Isten oltotta az emberi szívbe: az csak varázsolja vissza gyermeki boldog éveit.

A történet azon titkos erő, mely életet s elevenít. Éppen azért a történet tanítást elhanyagolni hiba, érzéssel nem tanítani bűn ember és Isten előtt.

Nem czéлом s nem is lehet, hogy a történet tanításnak vezéreszméit összeállítsam, azt másokra, elhivatottabbakra bízom, de a történettanításnak az elemi iskolára vonatkozó részéről pár megjegyzést tenni megkísérlem.

A történettanításnál két kérdéssel kell tisztába jöni.

a) Mit tanítsunk?

b) Hogyan tanítsunk?

Az első kérdésre vonatkozólag a vélemények meglehetősen eltérők. Vannak olyanok, kik a történelemben vélik az általános iskolai miveltség alapját, az erkölcsi képzés főrugóját. Vannak olyanok, kik a tananyag megnyirbálását óhajtják azon hozzáadással, hogy az amugy is kimért időből nem telik ki annak feldolgozása oly módon, hogy a többi tárgy maradandó legyen.

A klasszikus és reális irány harsza ez, melyet ide is áthoztak s mely minden esetre megoldásra vár, de nem ily alakban.

Véleményem szerint mindkét irány képviselői tévedésben vannak; itt is csak az arany középút: a két irány összeegyeztetése a helyes.

Nem kis gondot ad azonban a történet tananyagának kiválasztása, mert itt azon kérdésre kell támaszkodni, hogy miféle ismeret teszi az embert legképesebbé polgári hivatására? S főleg azon ismeret nyújtandó a gyermekeknek, mely polgári hivatására legjobban előkészíti.

Azonban, ha történeti könyveinket ezen szempontból tesszük vizsgálódásunk tárgyává — sajnos — nagyon kevésé lehetünk velök megelégedve.

A legtöbb — ezen szempont szemeltartása helyett — alig egyéb királyok életrajzánál.

Való, igaz, hogy a királyok élete a nemzet életét nagyban sőt egészben irányítja; s hogy az uralkodó egyénisége mennyire nyilvánul a nemzetek történetében, hogy egy nemzete bolgogítását szíven viselő uralkodó mennyire irányította népét szokásokban, erkölcsben, jellemben, s hogy viszont az udvari eselszövény mily nyomokat hagyott, mily állapotokat teremtett: annak igazolásául nem szükség más nemzetek történetére utalni, ismerhetjük nemzetünk történetéből is. De azért a történet tanításnál a királyok uralkodását venni zsinor mértékül, ha egyéb nem, legalább is czélt tévesztett dolog.

Mégis a legtöbb történeti kézikönyv alig egyéb az uralkodók életrajzánál. Böven van fűszerezve udvari eselszövényekkel, összeesküvésekkel, melyek — tagadhatlan — érdekesek, de csakis . . . érdekesek. Szépen le vannak írva a csaták, a nyert győzelmek. Megismertetnek a hadseregek nagyságával, vezérekkel, azoknak tetteivel. E történetek alkalmasok arra, hogy az ember bámulja a szereplők nagyságát, lelkesüljön tetteikön, szeresse őket, kik

hazájokért onták véréket és mégis . . . sajnálja azon rombolást, melyet véghez vittek.

S ha megtanulná a gyermek s a fejlett ifju nem feledné el ezen döntő csatákat: ugyan mennyire tudná ez irányítani polgári kötelmei teljesítésében.

Tagadhatlan, hogy ezek érdekesek s tudni is jök. S minthogy a régebbi korban csak is a király tényei voltak a fők, s a nemzeti élet csak a szerint volt irányítva; azért a történeti művek az uralkodók tetteire voltak tekintettel, de ma már a nemzetek jólléte lévén a vezér eszme, a történet írók is szakítani kezdtek azon meddő iránnyal, hogy az uralkodók történetét állítsák előtérbe.

Méltó örömmel üdvözölhetjük őket újításukban, s haladjunk ezen leghelyesebb uton.

Tanításunk kiinduló pontja legyen a család. A családról, az apai és gyermeki viszonyról, a rokonságról lévő felületes ismereteit ébreszszük öntudattá.

Elv lévén, hogy „közelebbiről a távolabbira“ innen kiindulva ismertessük meg a családok egymáshoz való viszonyát, a különböző működési kört, foglalkozást, életmódot s mindezeknek okát. Végül a családok által alkotott községet.

Önként érthető, hogy az a történet tanítás legelembb foka, de az ily kicsinyiségek tudata a nehezebben érthetők megismerésére vezet.

Miután ezt így a növendékek tudják; mehetni vissza a régibb korba, melynek egyszerűsége, csekély igénye megismertetése után, megtanítjuk növendékeinket, hogy az egyszerű, kedtleges társadalmi intézmények miképp tökélyesbültek társadalmi életté. A létfenntartás miképp tette ellenségekké, (harcz, háboru) hogyan távolodtak el s kezdettek önálló élethez s vettek fel különböző szokásokat (nép, nemzet).]

Megismertetendő, hogy miképp érezte az ember egy felette álló lénynek létezését (ösvállás).

Ezen előfogalmak megszerzése után fokozatosan mehetünk át a tulajdonképpeni történettanításra, a magyar nemzet történetére, hol a tanítás mondákkal kezdendő, de a melyeknek történeti alapja kimutatható legyen s miután így megismerték nemzetünk nemzettesté tömörülését, ezután tanulhatják a nemzeti történetet s azon világtörténeti eseményeket, melyek az általános művelődésre s nemzeti életünkre befolyással voltak.

Lehetnek, kik ajánlt eljárásomat hosszadalmasnak találják, s talán még unottnak is. De az alaposág soha sem hosszadalmas és nem egészen ismerik azok a gyermek természetét, kik ezt untatónak találják. Csak érteni kell a feltaláláshoz; tudjon ne tárgyat tanítani, hanem tárgyat oktatni.

A történet tanításnál már most rendszeresen haladhatni. Minél többet tanítani a kormányformáról, az uralkodó vezéreszméről. Nem szabad megfélekedezni az értelmi állapotról, a fokozatok különféleségeiről, anyagi és szellemi állásáról, izlés és gondolkodás módjáról.

Nem mellőzendő a nép erkölcsisége. Ismerje meg a növendék a különböző kor szokásait, erkölcséit; ismerje meg a vallásosságot. Ezeknek hatását.

Ha így minden oldalról megismeri ősei történetét, csak akkor remélhető, hogy tettei irányítására hazája története által utasítva van; csak így ismerheti hazája történetét: s ha így minden oldalról ismeri azt, tudja szeretni tisztán, igazán nem nagy hangu frázisokban, hanem megpróbáltatások napjaiban tettel, áldozatkészséggel.

Tudván azt, hogy a tanító a tananyag kiválasztásánál a helyi viszonyok tekintetbe vételével, a szükség-

sek feldolgozására fordítja a figyelmét, az első pontban tett kérdéshez többet nem teszek.

Nézzük meg a második kérdést: hogyan tanítsunk?

- a) Erőteljes szemléltetéssel,
- b) folytonos ismétléssel és gyakorlással,
- c) az érdekeltség fejlesztése és megtartása által.

Tagadhatlan, hogy szemléltetési kép a történetre vonatkozólag aránylag legkevesebb van az iskolában. De a földrajz ikertestvér vele, egymástól elválasztani nem lehet; együtt alkotják a haza fogalmát s együtt véve, ápolva szülik a hazaszeretetet.

Ismerni a földet, melyért apáink vére folyt; ismerni a földet, hol annyi dúló csaták folytak a jog és igazságért, s hol minden talpalatnyi föld szentté van avatva a hazafi vértől.

Itt, ilyen megszentelt helyeken tudja megszeretni hazáját a leendő honfi, legyen bármily nyelvű; itt a hazaszeretet melegétől áthatott tanítás teszi jó honpolgárrá a leendő embert, ki nem magyar nyelven imádjá istenét.

Én tudom, hogy többféle mód, alkalom és eszköz van rendelkezés alatt az idegen ajkuak jó honpolgárrá nevelésére, de meg vagyok győződve, hogy egy sem oly biztos célhoz vezető, mint a történet és földrajz tanítás, ha tanításunknál a hazaszeretet melege hevít, mert a lelkesülés másokat is magával von.

Sokkal maradandóbb benyomást tesz, ha nemcsak a füleknek beszélek, hanem a szemet is ráirányítom. Nézd e helyet itt áll a hős maroknyi hadával vérént ontani hazájáért, melyet a szolga had eltiprással fenyegetett. Nézd ez a hely, hol megtörtött az ellenség hatalma, s megmaradt hazánk, hogy az élő nemzedék nagygyá, hatalmasá tegye. Itt van e kép, hol a hős, önfeláldozással harczol megmenteni hazáját s polgártársait.

Történetünk gazdag korszak alkotó eseményekben és korszakot alkotó nagy honfiakban és honleányokban; ezeknek képei könnyen megszerezhetők; használjuk azokat tanításunknál, mely legyen a hazaszeretettől áthatott, s minél tovább nézi a gyermek a képet, annál inkább elmerül nézésébe, áldva istenét, hogy őt magyarnak teremtette, megfogadva, hogy magyar állampolgár fog lenni.

Ha a tanító bírja azon tulajdonságot, hogy le tud ereszkedni a gyermek világába; ha megtalálja kedély világában a hűrt; ha felkelti az érdekeltséget: akkor nem félhet, hogy munkája kárba vesztett: akkor a tanultaknak emlékezetben maradása biztosítva van, mert az a gyermek, ki tanítója igaz lelkesültsége által van a tárgyra felhíva, igyekszik minden lényegest elsajátítani s ha a tanító által erre alkalom adatik, igyekezni fog ismeretét kibővíteni.

Ezt tapasztalásból mondhatom, Növendékeim várva várják a történeti órát s ni, es szerény könyvtárban ily irányú gyermek kezébe való könyv, melyet egyik-másik el ne olvasott volna.

Szándékosan nem említettem a történeti életrajzokat, hazafias dalokat és meséket.

A hazafias szellem ápolása, a nemzeti érzület fejlesztése, a nemzet történetének megismertetése, a polgári jogok és kötelességek tudatának felébresztése nem órákra beosztott tárgy, nem gondolok olyat, ki így fogja fel a nemzeti nevelés kérdését.

Nevelésünk minden mozzanatát hassa át a hazaszeretet tüze s gyújtson világot a fogékony gyermeki szivben.

Ne feledjük s ne engedjük elfeledni azt a talpalatnyi földet, melyet őseink megszereztek s melyen élnünk s halnunk kell. A hazai tűzhely lángját éleszszük, mert a közel jövő számon kéri: miképp sáfárkodtunk!

Pap György.

T Á R C Z A.

A chemia alapfogalmai.

(Folytatás).

A víz vegyület, mert megfelel a vegyületekhez kötött föltételeknek. Ki mondaná, hogy a víz élelyből és könnyből áll, e két gáznemű testből, a melyek egyike az égést táplálja, a másika pedig maga is ég. Nem lehet gondolni ezektől elütőbb tulajdonságu testet, mint a vizet. Már említve volt, hogy a víz 2 térf. könny és 1 térf. élelyből áll, a mi annyit jelent, hogy 2 atom könnyből és 1 atom élelyből. Víz csak úgy származhatik, ha két súlyrész (2 atomsúly) könny egyesül 16 súlyrész (1 atomsúly) élelynyel és pontosan 18 súlyrész (1 tömeessúly) vizet ad. Keveréket kapok pld. ha vasport és kénport összelegyítetek. Bárhogy elegyítem ezeket, a vas és a kén nem veszítik el tulajdonságaikat, mert a vaspport egy a keverékbe mártott delejpálczával kiválaszthatom; vagy a kén, ha a keverékre vizet töltök, elválik a vástól és a víz felszínén fóg úszni. A súlyviszony síncs meghatározva, mert vehetem úgy a vasat, mint a kénport tetszés szerinti mennyiségben.

Lássuk a levegőt. Ebben fölismerhetők az összetevő elemek tulajdonságai. A levegő ép olyan gáznem, mint az élely vagy a légeny, az égést, habár kisebb mértékben, szintúgy táplálja, mint az élely, az élely elhasználásával a visszamaradt rész a gyertyát ép úgy eloltja, mint a tiszta légeny. Tekintsük a súlyviszonyt. Említve

volt, hogy a levegő 4 térf. légeny és 1 térf. élelyből áll, vagy súlyszerint 76.8 súlyr. légenyből és 23.2 súlyrész élelyből. Igaz, hogy a világ bármely tájáról vett levegő ugyanezen összetételt mutatja ugyan de azért e súlyok nem fejezik ki az élely és légeny atomsúlyait, se ezeknek egyszerű egész száma többszöröseit. Különben is elvehetek a levegőből kevés élelyt és azért nem szűnik meg levegő lenni. Az említett tények tehát mind a mellett szólnak, hogy a levegő nem vegyület, hanem keverék.

Miután megismerkedtünk a vegyület fogalmával, tegyük tanulmányunk tárgyává a különböző fontosabb vegyület-csoportokat. Ismeretes a vegyületeknek egy oly csoportja, melynek minden egyes tagja többé-kevésbé savas ízű és még azon tulajdonsággal bír, hogy a kék lackmusz papirost, mely olcsón és könnyen szereshető meg, megvörösíti. E vegyületek képezik a savakat. Ezen savcsoporttal ellentétben létezik egy másik csoport, melynek egyes tagjai gyengén, vagy erősen lúgos ízűek és a sav által vörösre festett lackmuszt ismét megkékítik. Ezek a lúgok vagy aljak. Az elemeket felosztottuk a nemfémek- és a fémek csoportjára. Ezen osztályozás, ha nem is szigorúan, de nagyjában azon alapszik, hogy a nemfémek főleg savakat, a fémek ellenben főleg aljakat képeznek. Úgy a savak, mint az aljak, leszámítva egynehány kivételt, mind tartalmaznak a nemfémen, illetőleg a fémen kívül, még élelyt és könnyt. Ha a nemfém égés által vagy más úton egyesül egy vagy több atom élely-

nyel, akkor keletkeznek az illető nemfém élegetei vagy oxydjai. Így ismerjük a kőeny oxydját (víz), a kén két oxydját. Az egyik, mely 1 atom kénre két atom élenyt tartalmaz, akkor képződik, ha ként levegőn elégetünk. A szürös szag, mely ilyenkor érezhető, ezen kén dioxydnak nevezett élegetől ered. Ezen gáz magában még nem mutat savas hatást, de a mint vízzel összejön, egyesül vele és savat ad, mely kéneccsavnak lesz nevezve. Ennek megfelelőleg a többi nem féméleget is nagyobb részt vízzel egyesülve, megfelelő savakat adnak. A kén második oxydja, mely 1 at. kénre 3 at. élenyt tartalmaz s mely kéntrioxyd nevet visel, magában nem oly fontos, mint a vízzel képezett megfelelő sava a kénsav. Ez valamennyi sav között a legfontosabb s különösen Angolországban és Németországban roppant mennyiségben lesz gyártva, mert alig van vegyt. iparág, a hol a kénsav ne szenvedne alkalmazást. A légeny ötféle éleget képez, ezek között különösen egy fontos, t. i. az, a mely vízzel a megfelelő savat, a légenysavat vagy salétromsavat (választóvíz adja. A phosphornak egy éleget vízzel adja a phosphorsavat, mely hig állapotban kellemes savanyúsággal bír és gyógyszernek is lesz használva. A szén élenyvel két éleget ad. Az egyik, a mely a szén tökéletlen elézésénél keletkezik; és 1 at. szént, 1 at. élenyt tartalmaz, képezi azt a veszedelmes, alattomos, gázalakú ellenséget, mely szénnel fűtött helyiségekben már annyi életet oltott ki, a neve szénoxyd. A második, mely 1 at. szént, 2 at. élenyt tartalmaz és mely a szén tökéletes elézésénél keletkezik, tiszta állapotban mint széndioxyd szintén veszedelmes ugyan, a mint ezt a boros pinczékben, kutakban előforduló fulladások sajnosan bizonyítják, de vízzel egyesülten és felhígított állapotban szénsav név alatt igen üdítő hatású, a mint mi azt a borszéki savanyú víznél tapasztaljuk.

Sav, mely kivételesen nem tartalmaz élenyt, a sósav. Ez directe képződik a chlor egyesülésénél kőennyel tiszta állapotban szürös szagú, levegőn erősen füstölő gáz. Vízzel rendkívüli mértékben nyeli el. 1 térf. víz 500 térf. gázt. Ezen vízes oldat az árúbeli sósav. Még a sava legerősebbikét kell említenem, a mely a fémek királyát az aranyt is feloldja s ez a királyvíz. Tulajdonképen nem új sav ez, hanem egy oly keverék, mely áll 3 rész sósavból és 1 r. légenysavból.

A fémek szintén többé-kevésbé könnyen egyesülnek élenyvel, adva a fémoxydokat. Ilyenek pl. a mész-oxyd (égetett mész), a vasoxyd (vörös festék), olómoxyd (fazekas máz), zinkoxyd (fehér festék) stb. A nátrium száraz levegőn elégetve, fehér por alakú oxydot ad. Mind ezen fémoxydok nagyobb részt átalakulnak lúgokká vagy aljakká, ha vízzel egyesülnek. Egy ilyen lúgot megismerünk már t. i. a natronlúgot, a mely mint látjuk directe is képződik, ha nátriumfém vízre lesz dobva. Ez igen erős lúg, még erősebb ennél a kalilúg. Fontos lúg még a mészlúg vagyis az oltott mész. Egy erős lúg, mely kivételesen nem tartalmaz élenyt, az ammoniak. Ez egy oly vegyület, mely 1 at. légenyből és 3 at. kőennyből áll. Tiszta állapotban gázalakú, igen kellemetlen szürös szagú és a víz ezt még jobban nyeli el, mint a sósavat, t. i. egy térf. víz 1150 térf. ammoniak gázt. Ezen vízes oldat az ismeretes árúbeli salmiakszesz.

Vizsgáljuk most meg a sav és az alj egymásra való hatásának eredményét. Vegyük az ismert natronlúgnak és a sósavnak oldatát és ez utóbbit töltjük ovatosan az elsőhöz. Meleg fejlődés mellett elérünk egy pontot, a midőn a folyadék nem mutatott sem aljas sem savas hatást. E két hatás egymást megsemmisítette, előállott a közönyt állapot és ha mi a víz elpárolgatása után megvizs-

gáljuk a visszamaradó fehér szilárd testet, azt fogjuk találni, hogy ez közönséges konyhasó. Ha más savat és más aljat használunk, más sónemű testet fogunk nyerni. Így kalilúgból és salétromsavból a közönséges salétromot, mely a löpörgyártáshoz lesz használva. A vegyületek egy másik nagy csoportja a sócsoportja tehát előáll, ha savat összehozunk aljjal. Itt csak azt említem még föl, hogy a sóképzésnél savból és aljból a só mellett mindig még a víz is képződik.

Enynyi vegytani fogalom birtokába jutva, könnyen fogjuk megérteni a gyertya égésénél végbemenő változásokat.

(Vége következik)

Dr. Koch Ferencz.

Titkári jelentés.

a kolozsmegyei tankerületi tanító-testület 1887—8. évi működéséről.

(Vége.)

A gyalu-nádasmenti kör.

A „gyalu-nádasmenti kör“ ez évben két rendes gyűlést tartott. Az első 1888. január 21 én, a második, 1888. május 12-én.

Az első gyűlést Gyaluban tartotta meg. Az elnöki megnyitót követően, keblí ügyek intéztettek el, nevezetesen számbavétett a „Váradi Károly emlékére“ a kör tagok által gyűjtött összeg, majd a „Mária Dorothea“ árvaház javára gyűjtő ívek osztattak ki. Ezek után Bocz István elnök a maga és tisztvársa Józsa Dániel jegyző nevében lemond tisztségéről, s kéri a gyűlést más tisztségviselő választására. Midőn ismételt felkérésre sem tartották meg nevezett buzgó tisztségviselő hivatalkat, a kör elnöknek Bitai György szucsáki ig. tanítót, jegyzőnek Földes Károly mérari tanítót választotta meg. Most a nyilvános tanításról lett jelentés téve. Tanított Bocz né, Burján Ilona az V. osztályban; tárgya volt „I-só Lipót uralkodása és kora“ A tárgyszorozat rendjén Póczi Gyula felolvasása következett volna, de hosszas betegeskedése megakadályozta felolvasása elkészítésében s így felolvasása a jövő gyűlés egyik pontját teendő. Ezután Kabós Emma ily czímmel tartotta meg felolvasását: „Földrajz tanítás a népiskola III-ik osztályában.“ Felolvasónőnek gondnal kidolgozott tanulságos felolvasásáért, a kör jegyzőkönyvi köszönetet szavazott. Ezen gyűlés alkalmából indítványoztatott, hogy a kör nevét változtassa át gyalu-nádasmentire, mivel a kör tagok ezen két járásból telnek ki Elfogadtatott, hogy a gyalui kör ezután „Gyalu-nádasmenti kör“ czímet viseljen.

A második kör gyűlés Szucsákban tartatott meg nagy számú közönség jelenlétében. Mindenek előtt örvendetes tudomásul vétetett a kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegye azon rendelete, melyben tanítóit felszólítja, hogy iratkozzanak be azon tanítói körbe, mely hozzájuk legközelebb esik. A fuvar-, napi és tagsági díjakat az egyház fizeti. Nyilvános tanítást Kabós Emma tanítónő tartott, a III-ik osztályljal ismerette Erdélyt általánosságban. A tanítás teljesen sikerült. A felolvasások sorát Póczi Gyula kör tag nyitotta meg. Gondnal írott felolvasásában egész évi eljárását ismerteti a felolvasó. Elmondja mit és hogyan tanít, továbbá miféle taneszközöket használ. Végül megvitatásra a következő kérdést állítja fel: „Az írott, vagy a nyomtatott betű alakot tanítsuk-e meg először?“ Határozatilag kimondotta a kör, hogy az írott alak megtanítása az első s csak azután jön a nyomtatott alak.

Majd Bitai György olvasott fel: „A posta takarékpénztár kezeléséről a népiskolában“. A gondnal megírt felolvasásért jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott. Harmadik felol-

vas Földes Károly tagtárs volt, ki „A népiskolai nyelvtan tanításáról“ olvasott fel s mutatta be saját módszerét ezen tantárgy tanításánál Habár a kör nem mindenben is értett egyet felolvasóval, de azért a tanulságos felolvasásért köszönetet mondott.

A köri tagok száma 17.

Az almásmenti kör.

Első gyűlését Zsobokon 1887. december 30-án tartotta meg. Szász Károly elnöki megnyitójában azon kellekről szólott, melyek jogosulttá teszik a tanítót, hogy a társadalomban a megfelelő helyet elfoglalhassa Jegyzőkönyv felolvasás után az új egyleti évre tisztviselőkül meg lettek választva újlag Szász Károly elnöknek, Gál Pál jegyzőnek. A gyűlés egyik pontját tette a Kállai János köri tag által czélszerűnek látott nyilvántartási, felvételi, anyakönyvi és ellenőrzési naplók egyesítése, melyet ugyancsak nevezett tagtárs terjesztett elő és ismertetett. Költség és fáradság megkímélése tekintetéből igen, de czélszerűség tekintetéből nem lévén megfelelő a kívánalmaknak; a gyűlés a most használatban levő külön nyomtatványokat határozta használni továbbra is Az indítványok során felmerült, hogy a kör költségeinek fedezésére a köri tagok tetszés szerint adakozzanak. Ezen célra minden tag 20 krajczárt ajánlott fel évenként. Nyilvános tanítást ez alkalommal, Kállai János zsoboki tanító tartott a III-ik osztályban, a „Szent, történet-“ből téve tárgyát. A tanítás sikerültnek mondatott.

A második gyűlés Nagyalmáson 1888. május 25-én tartott meg. Szász Károly a gyűlést megnyitva, fájdalommal jelentette Kállai János zsoboki tanító elhunytát, s egyszersmind indítványozza, hogy teljesen árván maradt kis fiának sorsát ajánlja a gyűlés a központi választmány becses figyelmébe. Az elnöki bejelentés sajnálattal vételt tudomásul, s a gyűlés magáévá tette az elnöki indítványt. A tárgysorozat rendjén Antal György kispetri tanító felolvasása következett. Azonban nevezett köri tag a gyűlésre nem jelent meg, s elmaradását sem jelentette be az elnökségnek, miért a gyűlés jegyzőkönyvileg fejezte ki rosszalását A n t a l György eljárása felett. Majd a központi választmánytól kiküldött eme kérdés lett a vita tárgya: „A hangjegy vagy a hallás utáni énektanításnak van-e helye a népiskolában?“ Hosszas eszmeesere után ez lett a megállapítás: „A kör elismeri feltétlenül a hangjegy utáni énektanítás magasatos voltát s hol kivihető melegen ajánlja is, de falusi népiskolában s főleg a hol egy tanító van, ez idő szerint kivihetetlennek tartja. Ezután a kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegye azon átirata olvastatott fel, melyben tanítóinak évi tagsági díját fizetni igéri s úti általányul legkevesebb 1 frtot biztosít. A legnagyobb örömmel vette tudomásul a gyűlés ezen átirat tartalmát. Sikerült nyilvános tanítást Paál Dénezs bikali tanító tartott a VI. osztály növendékeivel a természettanból.

A tagok száma 12.

A mezősegi kör.

Három jegyzőkönyv érkezett be a kör elnökségétől. Az első jegyzőkönyvből kitűnik, hogy a gyűlés Katonában 1888. május 12-én nem volt megtartható a kitűzött tárgysorozattal, mivel a kellemetlen idő miatt a kör tagjai otthon maradtak. Mint a jegyzőkönyvből olvashatjuk a nyilvános tanítás azonban meg lett tartva Mihály Ignác tagtárs által sikerrel. A jegyzőkönyv egy másik pontja szerint ugyancsak nevezett tagtárs elszavalta Petőfi Sándor „Helység kalapácsa“ című költeményét.

A második gyűlés a tagok nagyobb érdeklődése mellett Keszűben 1888. június 27-én tartott meg. Máthé János köri elnök a gyűlést megnyitva, bejelenti azon öröndetes eseményt, hogy a főszolgabíró útján néhány község képviselő-testülete a tanítók számára a közgyűlések alkalmá-

ból a fuvert megszavazta. Kapcsolatosan bejelentetett a kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegye azon átirata, mely tanítóit tanítótestületünknek valamely körében való beiratkozásra kötelezi. — Ugyancsak ezen gyűlésen lett vita tárgya eme kérdés: „A hangjegy szerint, vagy a hallás után való énektanításnak van-e helye az elemi népiskolában?“ E tárgyban élénk vita fejlődött ki, melynek végeredménye lett, hogy „a hangjegy szerinti énektanítás az üdvösebb, de csak ott kivihető hol egy osztályt egy tanító vezet, hol egy tanító több osztályt vezet, ott kivinni lehetetlen“. A kör kiadásainak fedezésére a tagok egyenként 10 krajczárt ajánlottak fel.

A harmadik köri gyűlés október 20-án tartott meg Botházán. Az elnöki megnyitó s a jegyzőkönyv felolvasása után megbíráltatott a Járai Márton tagtárs által tartott nyilvános tanítás. Minden tekintetben sikerültnek nyilvánított. Ezután Máthé János köri elnök tartotta meg gonddal s utánjárással szerkesztett emlékbeszédét néhai Dr. Trefort Ágoston volt vallás- és közoktatásügyi miniszter felett. A Sin czki Julia pénztári számadása után a jövő gyűlés helyéül M. Palatka jelöltetvén ki, a gyűlés véget ért.

A köri tagok száma 11.

Ennyit a körök működéseiről. Ha egy futó pillantást vetünk vissza a körök működésére s az elért eredményre, úgy találjuk első pillanatra, mintha talán az eredmény nem felelne meg a várakozások egyik és másik körnél. A mely körnél ez állana, ott mindenesetre ok van, a melyet nem is kell sokat keresnünk, hogy rá akadjunk. Némely körnél a tagok csekély száma, az anyagi költség, továbbá a nehéz közlekedés s több más körülmények, melyek igazolják és mentik a netalán elmaradt munka-sikert. Azonban biztos reményünk van a jövőre, hogy ezen nehézségek lassanként elenyésznek, s akkor lesz a működési eredmény annyi, mennyit óhajtuunk mi, s elvárnak mások.

Itt e helyen s ez alkalommal legyenek üdvözölve tanítótestületünk sorába beiratkozott ev. ref. kartársaink, mint tanítótestületi életünk működésének új tényezői. Mi szívesen, s szívünk teljes örömevel fogadjuk t. kartársainkat s egyszersmind kérjük: dolgozzanak velünk a közös célért.

Az 1887-8-ik egyesületi évben volt tanítótestületünknek 3 tiszteletbeli-, 40 alapító-, 13 pártoló, 60 önkéntes-, és 81 törvény által kötelezett tagja. Összesen 197.

Végül egyleti vagyonunkról a következő kimutatást adhatjuk.

A közpénztár bevétele volt 135 frt 39 kr. Ebből kiadás volt 131 frt. 99 kr. Pénztár maradvány 3 frt. 40 kr. továbbá egy Fröbel részvény névértékben 50 frt. Hátralékban van 170 frt. tagsági díj czimben, mi ha befolyna, lenne a közpénztári vagyon 223 frt. 40 kr.

A „Segély alap“ vagyona . . . 120 frt. 98 kr.

A „Tanszertár“ vagyona . . . 97 frt. 29 kr.

Az „Eötvös alap“ vagyona . . . 138 frt 17 kr.

A „Család és Iskola“ pénztárának bevétele 1887. évben 579 frt 42 kr. Kiadása 579 frt. 42 kr., hátralék 202 frt. az 1884-5-6 évekről hátralék 156 frt. Összesen: tehát hátralék 358 frt. Ezzel szemben tartozás, 70 frt. 17 kr.

Könyvtárunkban van 669 mű 1011 kötetben.

Mélyen tisztelt közgyűlés! Ez rövid vázlat a tanítói testületi életünk 17-ik évi munkásságának. Az adott körülményekhez képest működésünk arról győzhetette meg a figyelmes szemlélőt, hogy tanítótestületünk igyekezett megtenni mindazt a mit tehetett, hogy kitűzött célját megközelítse. Csak egy úton, s mindig csak karöltve láthassuk a „kolozs-megyei tanítótestületet“ igen tisztelt tagjait a közös munkában: ezen szívből fakadó kívánság legyen ez évi jelentésünk zárszava.

Kolozsvárt, 1888. október 31-én.

Elek Gyula.

V E G Y E S E K

— Köszönettel említjük meg, hogy lapunk közelebbi számában közzé tett kérésünkre tartozását néhány t. előfizetőnk csakugyan beküldötte. Azonban, miután még most is többen vannak, a kik tartozásaiknak nem tettek eleget, kénytelenek vagyunk ismét kifejezni azon kérésünket, hogy sziveskedjenek az illetők mennél hamarabb beküldeni, a mivel hátralékban vannak, hogy így a tanító-testület is eleget tehessen fizetési kötelezettségeinek.

— **Véglegesítés.** Bányai Árpád, kolozsvári áll. tanító-nőképző intézeti tanárt, lapunk belmunkatársát, a vall.- és közokt. m. kir. miniszt., állásában közelebről végleg megerősítette.

— **Nyilvánossági jog.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter, a kis-sebisi bányatelepen, az ottani bányatulajdonosok és az Emke által felállított népiskolát közelebről a nyilvánossági joggal ruházta fel.

— **Helyettesítések.** Nagy Anna okl. tanítónőt a vall.- és közokt. miniszter megbizta, hogy helyettesítse a gyalui áll. iskolánál Bocz Istvánné r. tanítónőt, míg ennek betegsége okán nyert szabadságideje lejár. — Vattai Róza bánffy-hunyadi áll. el. iskolai tanítónő, gyengélkedő egészsége helyreállítása miatt, hat hónapi szabadságidőt nyert. Ez idő alatt Márton Ilona okl. tanítónő helyettesíti.

— **Képezdei tanárok véglegesítése.** A vall.- és közoktatási miniszter az ideiglenesen kinevezett képezdei tanárok próbaidejét, 39,823—1888. szám alatt kiadott rendeletével, mint a középiskolai tanárokat, 3 évben állapította meg, s így véglegesítés csak ennek letelte után kérhető.

— **Kalotaszegi Varottas-Album.** (Régi magyar himzés-minták gyűjteménye). Az Emke és a Gyarmathy Zsigmondné erkölcsi támogatása mellett szerkesztik és kiadják *Pentsy József*, polg. isk. rajztanár, és *Szentgyörgyi Lajos*, áll. isk. r. tanító. I. füzet ára 60 kr. Bánffy-Hunyadon, 1888. szept. hava. Budapest, Deutsch M.-féle műintézet Czettel és Deutsch. E vállalatnak célja: egybegyűjteni, nyomtatásban megörökíteni, s a művelt népközönség számára könnyen hozzáférhetővé tenni azon a múltból örökségkép ránk maradt ritka szép, nemzeti himzés-mintákat, melyek „kalotaszegi varottas“-ok név alatt már a külföldön is megérdemelt tetszésben részesülnek; továbbá, gazdag minta-gyűjteményt nyújtani a leányiskoláknak s általában a népközönség azon részének, mely a női-kézimunkákat előszeretettel kultiválja, s végre a varottások vázlatos történetének megírása által hozzájárulni a közmívelődés történetéhez. Szerzők előtt a gyakorlati irány lebegvén, valamennyi minta kivételét (levarrását, himzését) alaposan leírják s a szöveg között magyarázó ábrákat közlenek. Ezen első füzetben 5 igen csinos mintalap van. Melegen ajánljuk az iskolák s a népközönség figyelmébe s pártolásába ezen hazafias és oktatás szempontjából is hasznos vállalatot.

— **Új községi iskola.** Régi óhajtnak s általában érzett szükségnek kíván eleget tenni a kolozsvári városi közokt. bizottság azon határozatával, mely szerint utasította a város tanácsát, hogy készítsen egy tervezetet egy iskolára nézve, mely a város kétvízközi területén fog felállítani. Ez lesz Kolozsvárt a III. községi elemi népiskola.

— **Tankötelesek összeírása.** Kolozsvár város közig. bizottsága tapasztalván, hogy a tankötelesek összeírása Kolozsvár város területén sem történik elég pontosan, megrendelte a tanácsnak, hogy ebbeli köteleességét ezután pontosan teljesítse.

— **„A szegény tanulókat segélyező egyesület“** Marosvásárhelyt, 1888. novemb. 25-én a városház nagytermében rubák kiosztása céljából ünnepélyes gyűlést tartott Péterfi Dénes kir. táblai bíró elnöklete alatt. Alig van két éve, hogy

ezen egyesület megalakult, már is azon szerencsés helyzetbe jutott, hogy a jelen alkalommal, vallás és nemzetiségre való tekintet nélkül. 28 leány és 48 fiu élvezte ezen egyesület jótékonyágát. A kiosztott 193 drb. ruhanemű 171 frtot képvisel. Ezen ruhadarabokat a városi polgárok részint ingyen, részint olcsó árban készítették el. A kiosztás megtörténtével Deák Lajos kir. tanfelügyelő mondott köszönetet a felruházott szegény gyermekek nevében úgy az elnökségnek, mint a választmánynak ügybuzgó fáradságáért.

— **Rajzoktatási fali táblák.** A vall. és közokt. m. kir. miniszter Steigl Ferencz által szerkesztett „rajzoktatási fali táblák“-at melyek a rajzoktatásnál sikerrel használhatók, az orsz. tanszermuzeum állandó bizottságának véleménye alapján közép és felsőbb leányiskolák, polgári iskolák és képezdek számára ajánlotta. Kiadja Freytag G. és Berndt Bécsben; 27 színezett nagy fali tábla ára 15 frt.

— **Bizottságok megalakulása.** Tanítótestületünk választmánya Kolozsvárt, a folyó egyesületi évre megalkotta a nevelésügyi és könyvbírálo bizottságokat. A nevelésügyi biz. nov. 5-én, a könyvbírálo biz. nov. 13-án alakult meg. Előbbinek elnöke lett Paál Ferencz tanítóképezdei igazgató, jegyzője Keul Sarolta tanítónőképezdei tanítónő; utóbbinak elnökül pedig Fazakas József, jegyzőjéül Sólyom János választott meg. Mindkét bizottság már meg is kezdte működését.

A szebenmegyei tanítótestület f. évi deczember 21-én tartja meg évi közgyűlését N. Szebenhen a következő tárgysorozattal: 1. Nyilvános tanítást tart Zöld József a nagyszebeni áll. el. népiskola I. fiu-osztályában d. e. 8—9 óráig az irva-olvasásból. 2. Elnöki megnyitó beszéd. 3. Titkári jelentés a tanító-testület lefolyt évi működéséről: felolvassa Zöld József, tanító-testületi jegyző. 4. A megüresedett alelnöki és aljegyzői tisztség betöltése. 5. Bizottságok jelentései: a nyilvános tanítás bírálásáról s a pénz-és könyvtár megvizsgálásáról. 6. „A mik a tanítót lelkesítik“ című felolvasását tartja Teleki János, nagyszebeni áll. el. tanító. 7. A testület alapszabályainak módosítása. 8. „Az elemi népiskolai énektanítás kérdéséhez“ címmel, felolvasást tart Tóth Károly, nagyszebeni áll. el. tanító. 9. Folyó ügyek és indítványok. A gyűlés megnyitása $\frac{1}{2}$ 10 óraker. Tóth Károly, elnök. Zöld József, jegyző.

— **Köszönet.** Dr. Gerando Antonina úrnő, a kolozsvári felsőbb leányiskola igazgatója, mint „Michelet francia forradalom történetének fordítója, szíves vott e mű VIII-ik kötetét a kolozsvári áll. tanítóképezde önképzőkörének ajándékozni. A megelőző köteteket az önképzőkör ugyancsak öng. szíveségéből már bírja. Kedves kötelességet teljesítünk, midőn ezen újabb becses ajándékáért hálás köszönetünket e helyen kifejezzük. Kolozsvárt, 1888. nov. 24-én. Az elnökség.

— **A népoktatás Rómában.** Róma városa 1870-től 1871-ig 14 népiskolát állított fel 120 osztálylyal, melyekbe 6291 gyermek járt. A népiskolák száma 1885-ben már 43 volt 714 osztálylyal, melyekben 22,219 gyermek tanult. A város kiadása népiskolákra 1871-ben tett 573,375 lírát, 1885-ben pedig már 1 815,667 lírát. Ezen népiskolákon kívül volt Rómában 1885-ben 242 magániskola, melyekbe 18,983 gyermek járt. Egészen véve tehát 1885-ben Rómában 41,203 gyermek járt elemi iskolába.

— **Fiúk és leányok különválasztása.** Az osztrák közokt. miniszter egy rendeletében arra hívja fel a vidéki iskolák tanácsosait, hogy hassanak oda, hogy a hol csak lehetséges legalább is az el. iskolák. 5. osztálytól kezdve a két nembeli ifjúságot külön választva tanítsák.

TARTALOM: A közvizsgálati írásokról és rajzokról. *Kriszta Sándor.* — Az algebra tanításáról. (Vége köv.) *Bournáz János.* — A történelem tanításáról *Pap György.* — Tárca: A chemia alapfogalmai. (Vége köv.) *Dr. Koch Ferencz.* — Titkári jelentés a kolozsmegyei tanító-testület 1887/8. évi működéséről. *Elek Gyula.* — Vegyesek.